

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

e-ISSN: 2147-6152

Yıl 10, Sayı 25, Ocak 2021

Makale Adı /Article Name

Covid-19'un Suriyeli Mülteciler
Üzerindeki Etkileri*

The Effect of Covid-19 on Syrian
Refugees

Yazar

Faruk BOZDAĞ

Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Eğitim
Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı
faruk.bozdog@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-9862-2697

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 11.08.2020

Kabul Tarihi: 24.01.2021

Yayın Tarihi: 29.01.2021

Sayfa Aralığı: 701-722

Kaynak Gösterme

Bozdağ, Faruk (2021). "Covid-19'un Suriyeli Mülteciler Üzerindeki Etkileri", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 25, s. 701-722.

(Bu makale, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü'nün 06.10.2020 tarih ve 2020-140 sayılı kararıyla "ETİK KURUL ONAYI" almıştır. Söz konusu Onay Belgesi makalenin sonuna eklenmiştir.)

---

* Bu çalışma 23-24 Ekim 2020 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 7. Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

ÖZ

Mülteciler, yerleştikleri toplumdaki çoğu olaydan etkilendikleri gibi bu olaylara yön verme potansiyeline de sahip gruplardır. Bu nedenle toplumda yaşanan salgın ve doğal afet gibi çeşitli olaylar, doğal olarak ev sahibi toplum üyeleriyle birlikte mültecileri de etkilemektedir. Dünya genelinde etkisini gösteren Covid-19 pandemisi karşısında mevcut konumda dünyada en fazla mülteci barındıran ülkelerden biri haline gelen Türkiye’de, mültecilerin ne tür deneyimler yaşadıklarının belirlenmesi, bu alanda yürütülen çalışmaların sınırlılığı dikkate alındığında, önem taşımaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada, görüşme formu aracılığıyla 17 Suriyeli mülteci deneyimlerini toplandı. Tematik analiz tekniğiyle yapılan analiz sonuçlarına göre Suriyeli mülteciler, Covid-19 pandemisi nedeniyle ekonomik, psikolojik, eğitsel, sosyal ve tıbbi konularda çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Pandemiye karşı evde kalma, hijyene dikkat etme ve sosyal mesafeyi koruma gibi tedbirler almaktadırlar. Bununla birlikte pandemi karşısında ekonomik, psikolojik, eğitsel, sosyal ve tıbbi destek ihtiyaçları ve beklentilerinin olduğu da bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Suriyeli Mülteciler, Pandemi, Göç.

ABSTRACT

Refugees are effected by most events in host societies, at the same time they have potential to orient the events in these societies. Therefore, it can be said that any event that occurs in society such as pandemics and natural disasters, naturally influence refugees lived in that societies as well. Turkey is one of the most refugee hosting countries in the world. Thus, it is important to determine refugees’ experiences related to Covid-19 pandemic. In accordance with this purpose, a phenomenological research was conducted with refugees in Turkey. Data were collected from 17 Syrian refugees. Data was analysed through thematic analysis technique. The findings indicated that Syrian refugees faced various economic, psychological, educational, social and health problems during Covid-19 pandemic. They tried to take preventive measures against Covid-19 such as staying at home, maintaining social distance and being aware of hygiene. In addition, there are economic, psychological, educational, social and health support needs and expectations of refugees in the face of the pandemic.

Keywords: Covid-19, Syrian Refugees, Pandemic, Migration.

Giriş

Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle yoğun bir göçe maruz kalan Türkiye, günümüzde en fazla mülteci barındıran ülkelerden biri olmuştur.¹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Kasım 2020 verilerine göre Türkiye’de 3.635.410 Suriyeli mülteci bulunmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2020). Bu durum Türkiye’de toplum yaşamını farklı şekillerde etkilemektedir. Mülteciler yerleştikleri toplumda yaşam koşullarından etkilendikleri gibi mevcut koşulların şekillenmesinde de önemli rollere sahiptir. Buldukları ülkenin ve çeşitli uluslararası sözleşmelerin

¹ Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve bu sözleşmenin 1967’deki ek protokolüne dayalı olarak Avrupa ülkeleri dışından gelen ve korunma talep eden bireyleri, mülteci olarak değil sığınmacı olarak kabul etmektedir (Cihangir, 2015; Özdemir ve Öner-Özkan, 2016). Suriye’den gelen yoğun göç dalgasından sonra Türkiye, yabancıların hukuki statüsünü yeniden tanımlamıştır. 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” kabul ederek, bu kanun çerçevesinde Suriye’den Türkiye’ye göç edenlere “geçici koruma statüsü” verilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’deki Suriyeliler yasal olarak mülteci değil geçici koruma statüsündeki bireyler olarak değerlendirilmiştir. Ancak gerek savaş ve politik huzursuzluktan dolayı göç etmiş olmaları gerekse de alan yazınla tutarlılığın sağlanması amacıyla bu çalışmada Suriye’deki savaştan kaçarak Türkiye’ye göç eden bireyler için mülteci kavramı tercih edilmiştir.

kendilerine sunduğu haklar çerçevesinde eğitim, sağlık, barınma, çalışma vb. gibi hizmetlerden yararlanmaktadır. Bununla birlikte mültecilerin genel olarak toplumsal eşitsizliklere maruz kaldıkları ve temel haklar kapsamında sorunlar yaşadıkları da bilinmektedir. Küresel çapta yaşanan salgınlar ise mevcut sorunları ve eşitsizlikleri daha görünür kılmaktadır. Covid-19 pandemisi de bu yönde bir etkiye yol açmıştır.

Çin'in Wuhan kentinde 2019'un Aralık ayında başladığı belirtilen ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi, uluslararası endişelere yol açan bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmiştir (World Health Organization [WHO], 2020a). Bu çalışmanın hazırlıklarının tamamlandığı sıralarda Covid-19 dünya çapında yaklaşık altmış milyon insanda sağlık sorunlarına yol açmış ve açmaya devam etmektedir. Türkiye'de ise Covid-19'dan etkilenen bireylerin sayısı 27 Kasım 2020 itibariyle 474.606 olarak belirtilmiştir (WHO, 2020b). Bu sayı günden güne artmakta ve toplumdaki yerleşik bireylerle birlikte mültecileri de önemli ölçüde etkilemektedir.

Covid-19'un pandemi olarak ilan edilmesinden sonra bu hastalığa karşı dünya genelinde ulusal ve uluslararası önlemler alınmaya başlanmıştır. Alınan önlemler değerlendirildiğinde toplumdaki dezavantajlı gruplar arasında yer alan mültecilerin durumunun da ayrı bir önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Mülteciler, toplumda yaşanan diğer sorunlarda olduğu gibi salgın hastalıklarda da en zayıf ve korunmasız grubu oluşturmaktadır (Karabulut ve Aker, 2020; Kösesoy, 2020). Çoğu mülteci kasaba ve kent merkezlerinde yaşamakta, bu durum ev sahibi toplumdaki bireylerle benzer sağlık risklerine maruz kalmalarına yol açmaktadır. Bununla birlikte mülteciler, olumsuz yaşam koşulları nedeniyle ev sahibi toplumdaki bireylerin deneyimlediklerine ek olarak bazı başka risk faktörleriyle de karşı karşıya kalmaktadır (WHO, 2020c). Göç koşulları, yeni yerleşim yerine alışma süreci ve bu bölgelerdeki yaşam şartları mültecilerin güvenliğini tehlikeye atabilmektedir. Mültecilerin sosyal hizmetlere ve sağlık politikalarına entegre edilmemeleri, Covid-19 ile mücadelenin bu bireyleri kapsamamasında bir engel oluşturmaktadır. Covid-19 ile mücadelede gerekli bilgiye, tespit çalışmalarına, test imkânına, diğer takip ve bakım hizmetlerine erişemeyen mülteciler, artan salgın riski ile karşı karşıya kalmaktadır (Başpınar vd., 2020). Dil engeli nedeniyle bilgiye erişimdeki zorluklar, geçim sıkıntısının pandemi döneminde daha da artması, ekonomik sorunlar,

kalabalık ortamda yaşama ve çalışmadan kaynaklı sağlık sorunları, barınma, gıda ve temizlik koşullarındaki yetersizlikler, temel hak ve hizmetlerin kesintiye uğraması, sağlık hizmeti veren kurumlar başta olmak üzere diğer birçok kuruma erişimdeki engeller mültecilerin maruz kaldığı çeşitli risk faktörlerinden bazılarıdır (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği [SGDD], 2020).

Sağlıklı bir yaşamı etkileyen sosyal koşullar ve eşitsizlikler, genel olarak insanların enfeksiyondan etkilenmesi açısından önemli farklılıklara yol açarken özellikle mültecilerin Covid-19 pandemisinden orantısız bir şekilde etkilendiği anlaşılmaktadır. Farklı sebeplerle göç eden çeşitli gruplarda Covid-19'un neden olduğu hastalık ve ölüm oranlarının ev sahibi toplumdaki bireylere kıyasla daha yüksek olduğu bildirilmektedir². Bu gruplar için uygun ve yeterli korunma tedbirleri sağlanamamaktadır (Çaman ve Özay, 2020). Pandemi döneminde toplumdaki azınlıklar, dezavantajlı bireyler ve marjinalleştirilen grupların daha görünür bir şekilde ayrımcılığa uğradığı, bu toplulukların acil durum önlemlerinin dışında kaldığı, insani müdahalelerden mahrum kaldığı görülmektedir (Kırkayak Kültür [KK], 2020). Bazı durumlarda gıda güvensizliği, işten çıkarılma, ücretlerin azaltılması veya ödenmemesi gibi kötüleşen çalışma koşulları, sıkışık veya yetersiz yaşam koşulları ve artan hareket kısıtlamaları (göç edenlerin virüs taşıyan kişiler olarak damgalanabildiği durumlarda)³ veya ülkelerine geri dönmeye zorlama vakalarına rastlanmaktadır (International Labour Organization [ILO], 2020).

Salgın hastalıklarından korunmak için gerekli tedbirleri almak hayati bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte mülteciler, küresel bir salgının olmadığı dönemlerde bile sağlık hizmetlerine ve düzgün el yıkama ve temizlik olanakları gibi önleyici hizmetlere erişimde büyük engellerle karşılaşmaktadır (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], 2020). Yukarıda da ifade edildiği gibi daha birçok alanda farklı sorunlara maruz kalınmaktadır. Mültecilerin yaşadıkları

---

² Bazı bilim insanları Covid-19 nedeniyle göçmen ve azınlık gruplarındaki yüksek ölüm oranlarını genetik faktörlerle açıklarken (örn., Valdes, 2020) diğerleri bu durumu uygun barınma, beslenme veya eğitime erişim gibi sağlığın sosyal belirleyicileriyle ilgili sistemsel eşitsizliklere bağlamaktadır (örn. Morgan, 2020).

³ Sirkeci ve Yücesahin'in (2020) çalışmasında göçmen nüfusu ve insan hareketliliğiyle Covid-19 pandemisinin yayılımı arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğu belirlenmiştir. Ancak bu ilişki, pandemiye karşı alınabilecek önlemlerin planlanmasında olumlu bir katkı olarak değerlendirilmelidir. Göçmen karşıtlığını körükleme yönündeki etkisini bertaraf etmek için doğru bir şekilde yorumlanmalıdır (Sirkeci vd., 2020).

sorunların belirlenerek, uygun müdahale çalışmalarının yürütülmesi ve etkin önlemlerin alınabilmesi ise bu alanda yürütülecek araştırma sonuçlarına bağlıdır. Ancak Türkiye’de Suriyeli mültecilerin pandemi döneminde yaşadığı sorunlara ilişkin sınırlı sayıda araştırmanın (Mülteci Destek Derneği [MUDEM], 2020; SGDD, 2020) yürütüldüğü görülmektedir. Yürütülen araştırmalarda Suriyeli mültecilerin pandemi sürecinde özellikle ekonomik, tıbbi ve eğitsel alanda yaşadıkları sorunlar vurgulanmıştır. Bu çalışmada ise Covid-19 pandemisinin Suriyeli mülteciler üzerindeki etkilerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmayla elde edilen bulguların, mültecilerin yaşadıkları sorunlara karşı etkin önlemler geliştirmeye ve yaşam kalitelerini arttırmaya dair literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Toplumun refahı açısından düşünüldüğünde mülteciler ve ev sahibi toplum üyeleri arasında uyumun sağlanması, karşılıklı olarak toplulukların yaşadıkları sorunların ele alınması ve bu sorunlara çözüm üretilmesine bağlıdır. Bu bağlamda pandemi sürecinde mülteci topluluğun yaşam deneyimlerinin incelenmesinin toplumsal gelişime de katkı sunacağı değerlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma şeklinde tanımlanmaktadır (Creswell, 1998; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırmada araştırmacılar, temelde deneyimin, eylemin ve olayların nasıl anlamlandırıldığı üzerine odaklanmakta ve anlamlandırma sürecinin öznen ve bağlamdan bağımsız olarak ele alınamayacağını savunmaktadır (Tanyaş, 2014). Bu kapsamda mevcut araştırmada Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin Covid-19 pandemisinden nasıl etkilendikleri, bu süreci nasıl deneyimledikleri incelenmiştir. Temelde deneyimlere odaklanıldığı için bu araştırmanın deseni, fenomenolojik desendir. Fenomenolojik desen aracılığıyla bireylerin günlük yaşam deneyimlerinin anlam ve doğasına ilişkin derinlemesine bir anlayış kazanılmaktadır (Patton, 2014). Bireylerin bir olgu ya da kavramla ilgili deneyimlerine ilişkin ortak anlam belirlenmektedir (Creswell, 1998). Suriyeli mültecilerin Covid-19 salgınından etkilendikleri bilinmekle birlikte bu sürece ilişkin

deneyimlerine dair ayrıntılı bir anlayış bulunmamaktadır. Bu araştırmada kullanılan fenomenoloji deseniyle pandemi sürecinin Suriyeli mültecileri nasıl etkilediğine dair derinlemesine bilgilerin elde edilmesi hedeflenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (Karar no. 2020-140). Araştırmanın çalışma grubu, Türkiye'de yaşayan 18 yaşından büyük 17 Suriyeli mülteçiden oluşmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Kartopu örnekleme tekniğinde öncelikle araştırmanın amacına uygun bir şekilde veri toplanabilecek biriyle irtibat kurulmaktadır. Temas kurulan bu birey aracılığıyla ikinci, üçüncü kişilere ve devamında diğer deneklere ulaşılmaktadır. Böylece kartopunun büyümesi gibi çalışma grubu genişlemektedir (Ekiz, 2009). Çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaş	Doğum yeri	Etnik aidiyet	İkamet süresi	Eğitim durumu (mezuniyet)	Ekonomik durum
K1	Kadın	21	Suriye	Arap	6-10 yıl	Lise	Orta
K2	Kadın	26	Suriye	Arap	6-10 yıl	Üniversite	Orta
K3	Kadın	19	Suriye	Yörük	6-10 yıl	Lise	Orta
K4	Kadın	29	Suriye	Arap	1-5 yıl	Üniversite	Orta
K5	Kadın	26	Suriye	Arap	6-10 yıl	Üniversite	Orta
K6	Kadın	21	Suriye	Arap	6-10 yıl	Lise	Orta
K7	Kadın	30	Suriye	Arap	6-10 yıl	Üniversite	Orta
K8	Kadın	19	Suriye	Arap	6-10 yıl	Lise	Orta
K9	Erkek	25	Suriye	Arap	1-5 yıl	Lise	Düşük
K10	Erkek	25	Suriye	Arap	1-5 yıl	Lise	Orta
K11	Erkek	26	Suriye	Arap	6-10 yıl	Üniversite	Orta
K12	Erkek	26	Suriye	Arap	6-10 yıl	Lise	Düşük
K13	Erkek	26	Suriye	Arap	6-10 yıl	Lise	Çok düşük
K14	Erkek	19	Suriye	Arap	1-5 yıl	Lise	Orta
K15	Erkek	32	Suriye	Arap	1-5 yıl	Üniversite	Düşük
K16	Erkek	24	Suriye	Arap	6-10 yıl	Lise	Orta
K17	Erkek	35	Suriye	Kürt	6-10 yıl	Üniversite	Orta

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan Suriyeli mültecilerin sekizinin kadın, dokuzunun erkek olduğu ve yaşlarının 19-35 arasında değiştiği görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı 1-5 yıldır Türkiye’de ikamet ederken çoğunluğu 6-10 yıldır Türkiye’de yaşamaktadır. Lise veya üniversite mezunu olan bu katılımcıların büyük bölümünün ekonomik durumu orta düzeydedir. Katılımcılara ilişkin alıntılar sunulurken katılımcı 1 (K1), katılımcı 2 (K2) şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır.

Veri toplama araçları

Veri toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” ve “Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda katılımcılardan cinsiyet, yaş, Türkiye’de ikamet etme süresi, eğitim durumu, ekonomik durum vb. gibi bilgilerin elde edilmesi amacıyla çeşitli sorulara yer verilmiştir. Görüşme Formunda ise

Covid-19'un etkileri, yaşanan zorluklar ve alınan önlemlere ilişkin bazı sorular yer almıştır. Veri toplama araçları pandemi sürecinde yüz yüze veri toplamanın zorluğu ve riskleri göz önünde bulundurularak çevrimiçi olarak düzenlenmiştir. Kişisel Bilgi Formundaki dokuz soru ve görüşme formundaki yedi adet açık uçlu soru Türkçe olarak hazırlanmış ve katılımcılara bu şekilde uygulanmıştır. Katılımcılar açık uçlu sorular için yanıtlarını Türkçe yazarak vermiştir.

Veri analizi

Katılımcılardan elde edilen verilerin analizinde tematik analiz tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, verilerdeki temaların belirlenmesi, analiz edilmesi ve raporlanması amacıyla kullanılmaktadır. Veri setinin en küçük boyutlarda düzenlenmesi ve derinlemesine betimlenmesini kapsamaktadır (Boyatzis, 1998). Tümevarımsal veya kuramsal (tümdengelimsel) olmak üzere iki temel yoldan biri tercih edilebilmektedir. Bu çalışmada tümevarımsal tematik analiz tekniği kullanılmıştır (Braun ve Clarke, 2019). Tematik analizi altı aşamalı bir süreçle açıklayan Braun ve Clarke'e (2019) göre bu süreç; araştırmacının veriye aşına olması, ilk kodların oluşturulması, temaların aranması, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve adlandırılması ve raporun hazırlanması adımlarını içermektedir. Söz konusu adımlar izlenerek araştırma verileri analiz edilmiştir.

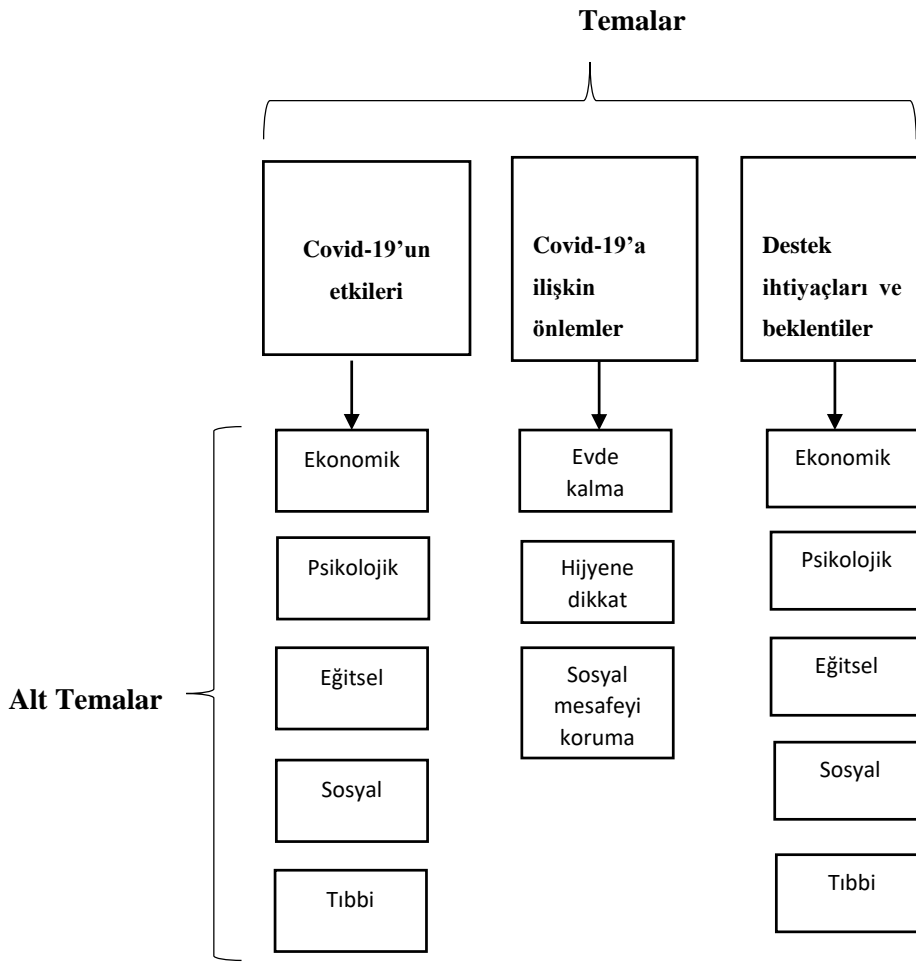
Araştırmanın geçerliliği ulaşılan sonuçların doğruluğunu; güvenilirliği ise sonuçların tekrar edilebilirliğini ifade etmektedir (Merriam, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Nitel araştırmalarda geçerlilik, inandırıcılık ve aktarılabilirlik ile sağlanırken güvenilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik ile sağlanmaktadır (Lincoln ve Guba, 1985). Elde edilen verilerin analizinde öncelikle veri seti araştırmacı tarafından tekrar tekrar gözden geçirilerek okunmuş ve sonrasında kodlar oluşturulmuştur. Kodlar incelenerek temalar belirlenmiş, bu temalar gözden geçirilerek tanımlanmış ve adlandırılmıştır. Kodlar ve temalar oluşturulup adlandırılırken uzman görüşü alınarak fikir birliğine varılmıştır. Araştırmacının yanı sıra eğitim bilimleri alanında uzman bir diğer kişi tarafından kodlama yapılmış ve kodların/temaların büyük oranda örtüştüğü belirlenmiştir. Böylece tutarlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın aktarılabilirliği için katılımcıların özellikleri ayrıntılı bir şekilde verilmiş ve bulgularda katılımcılara ilişkin doğrudan alıntılar yapılmıştır. Katılımcılara görüşme sorularına verdikleri yanıtların yalnızca bilimsel

amaçlarla kullanılacağı ve kişisel bilgilerinin paylaşılmayacağı taahhüt edilerek sorulara rahat ve içten yanıtlar vermeleri sağlanmıştır. Böylece araştırmanın inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın teyit edilebilirliği için ise katılımcıların yanıtları, araştırmacı tarafından kayıt altına alınarak dosyalanmıştır.

Bulgular

Tümevarımsal tematik analiz sonucunda katılımcılardan elde edilen veriler için on üç alt tema oluşturulmuş ve oluşturulan alt temalar üç tema altında toplanmıştır. Alt temalar ve temalar Şekil 1'de özetlenmiştir.

Şekil 1. Covid-19 pandemisinin Suriyeli mülteciler üzerindeki etkilerine dair oluşturulan alt temalar ve temalar

Covid-19'un Etkileri

Şekil 1'de görüldüğü gibi Suriyeli mülteciler, Covid-19 pandemisi nedeniyle ekonomik, psikolojik, eğitsel, sosyal ve tıbbi konularda çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Pandeminin Suriyeli mülteciler üzerindeki ekonomik, psikolojik, eğitsel, sosyal ve tıbbi etkileri aşağıda aktarılmıştır.

Ekonomik Etkiler

Pandeminin mülteciler üzerindeki ekonomik etkilerine ilişkin örnek katılımcı ifadeleri şöyledir:

...gelir konusunda babamın çalıştığı işyeri sahipleri işlerini bir sonraki duyuruya kadar durdukları için maddi zorlukları yaşadık ...(K13).

İş bulamıyorum ve masrafım çok borç alıyorum (K9).

İş fırsatları kısıtlı olduğu bir dönemde Covid19 başlamasıyla iş bulma fırsatım daha çok zorlaştı (K17).

Ekonomik açısından nasıl T.C vatandaşlarına etkilediyse bana da iki katı kadar olumsuz olarak etkiledi. Herhangi bir kurumdan veya devletin PTT üzerinden vatandaşlara dağıttığı yardımlar gibi bana hiç bir yardım gelmedi (K13).

Söz konusu ifadeler, Suriyeli mültecilerin pandemi nedeniyle işlerini kaybettiklerini ve iş bulma imkanlarının çok kısıtlandığını göstermektedir. Ayrıca mültecilerin pandemi sürecinde maddi olarak herhangi bir destek almadıkları ve ekonomik olarak ev sahibi toplum üyelerinden daha fazla zorluk yaşadıkları anlaşılmaktadır.

Psikolojik Etkiler

Covid-19 pandemisinin psikolojik etkilerine dair Suriyeli mültecilerin;

...evden hiç çıkamıyoruz için biraz psikolojiğimiz etkilendi (K1).

Nasıl hayatımıza devam edeceğiz (K2).

şeklinde ifadeler kullandıkları görülmektedir. Bu ifadeler, mültecilerin evden çıkamadıkları için kısıtlandıklarını ve bunun psikolojik yansımalarının olumsuz olduğunu göstermektedir. Ayrıca mülteciler, hayatlarına nasıl devam edeceklerine dair endişeler yaşamaktadır.

Eğitsel Etkiler

Pandeminin mültecilerin eğitim hayatını da etkilediği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda katılımcılar;

...uzaktan eğitim çok verimli değildi benim için (K5).

Ben öğrenciyim, salgın başlar başlamaz okulum kapandı evde online eğitim almaya başladım (K6).

Üniversiteye gitmemek ve dersleri online olarak işlemek (K3).

Yüksek lisans eğitimimde çok verimli olmadı ... eğitim sürecime biraz olumsuz etkiledi (K5).

gibi ifadeler kullanmıştır. Mültecilerin pandemi nedeniyle yüz yüze eğitimden uzak kaldıkları ve bundan rahatsız oldukları anlaşılmaktadır.

Sosyal Etkiler

Pandemi süreci mültecileri sosyal olarak etkilemiştir. Buna dair örnek ifadeler şöyledir:

Bu sürecin uzun sürmesinden endişem var. sosyal hayatimizi etkiledi ... (K17).

...özellikle de evde 4 yaşında bir oğlum olması, anaokulu kapanması benim sosyal rollerimi etkileyip... (K5).

...özellikle yaşadığımız sitenin sakinleri mültecilere sevmeyen bir ortamdır, buna ziyade ev sahibinin bize karşı bu durumlarda gösterdiği sözlü hakaret ve tehditler. (K13).

Suriyeli mültecilerin pandemi sürecinin uzaması nedeniyle sosyal hayatlarının kısıtlandığı, aile içinde ve yakın çevrede çeşitli sorunlara maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tıbbi Etkiler

Covid-19 pandemisi Suriyeli mültecileri tıbbi konularda da etkilemektedir. Buna ilişkin katılımcıların örnek ifadeleri şöyledir:

Hareketimiz kısıtlandı .. kilo alıyoruz (K8).

Gürültüden. Kilo almak... (K4).

Suriyeli mültecilerin örnek ifadeleri incelendiğinde özellikle pandemi sürecinde hareketsiz kalmaları nedeniyle fiziksel olarak sorun yaşadıkları görülmektedir.

Covid-19'a İlişkin Önlemler

Suriyeli mültecilerin Covid-19'a karşı evde kalma, hijyene dikkat etme ve sosyal mesafeyi koruma gibi tedbirler alarak gerekli özeni gösterdikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Aşağıda bu ifadeler aktarılmıştır.

Evde Kalma

Katılımcılar evde kalma tedbirine ilişkin;

Evden çıkmıyoruz, sadece çok önemlidir işler ...(K1).

Dışarıya çıkmadım haftada iki sat falan çıkıyorum ...(K9).

Evden çıkmıyorum (K3).

...gerek duymadıkça evden çıkmamak (K13).

Mart ayından biri evden çıkmıyorum sadece son çıkan kararlar sayesinde her gün sadece yürümeye giriyorum ...(K14).

Evden gereksiz çıkmıyorum ...(K6).

şeklinde ifadeler kullanmıştır. Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki Suriyeli mülteciler pandemiyle mücadele kapsamında toplumsal olarak alınan evde kalma önlemlerine etkin bir şekilde uymaktadır.

Hijyene Dikkat Etme

Hijyene dikkat etme noktasında katılımcıların;

...çıktığımda ise maske takıyorum (K6).

...maske, eldiven, dezenfekte ...(K13).

maska ve eldiven takıyorum (K9).

... çıktığınızda maske takıyoruz, ve kolonya yanınızdan ayrılmıyor, dışarıdan ne alırsak iyi bir şekilde yıkıyoruz (K1).

genel hijyen kurallarına önem veriyorum maske antiseptik ...(K16).

maskesiz dışarı çıkmıyoruz, hep ellerimizi yıkıyoruz ve aldığımız eşyaları dezenfekte ediyoruz (K8).

Maske ve hijyen (K7).

ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Suriyeli mülteciler, pandemiye karşı maske, eldiven ve dezenfektan kullanarak gerekli önlemleri almaktadır.

Sosyal Mesafeyi Koruma

Katılımcılar pandemi sürecinde sosyal mesafeyi koruduklarını

sosyal mesafeyi kurmaya çalışıyorum (K6).

...sosyal mesafe vs (K16).

Sosyal mesafe ... kuralına dikkat ediyorum (K17).

Sosyal mesafe ve ... önemleri (K11).

ifadeleriyle yansıtmaktadır. Pandemi sürecinde virüsün yayılmasını önlemeye yönelik önemli tedbirlerden biri olan sosyal mesafe kuralı, mülteciler tarafından yerine getirilmektedir.

Destek İhtiyaçları ve Beklentiler

Covid-19 pandemisi nedeniyle Suriyeli mültecilerin yaşadıkları sorunlar karşısında ihtiyaç duydukları destekler ve süreçle ilgili beklentileri ekonomik, psikolojik, eğitsel, sosyal ve tıbbi konuları kapsamaktadır. Katılımcıların bunlara dair örnek ifadeleri aşağıda sunulmuştur.

Ekonomik İhtiyaç ve Beklentiler

Mülteciler ekonomik anlamdaki destek ihtiyaçlarını ve beklentilerini;

En çok iş bulmakta zorluk yaşamaktayım (K17).

Evimin aylık geliri azaldı (K6).

İş yok para yok hep borç (K9).

Ekonomik açıdan bayağı ihtiyacımız vardır, özellikle devletin benim kesilmeyen bir geliri sağlayacak yerde çalıştırması gerekir (K13).

Dolar yükselir ve ne kadar çalışırız para yetmeyecek masrafa (K9).

Ekonomik ilgili büyük sorunlar yaşamak...(K1).

ifadeleriyle aktarmaktadır. Bu ifadeler, Suriyeli mültecilerin özellikle iş bulma ve düzenli bir gelire sahip olma konusunda ihtiyaç ve beklentilerinin ön plana çıktığını göstermektedir.

Psikolojik İhtiyaç ve Beklentiler

Pandemi nedeniyle ihtiyaç duyulan psikolojik destek ve beklentiler mültecilerin;

... psikolojik alanlarda ihtiyacım olduğunu sanırım (K17).

Psikoloji ... olabilir (K14).

...psikolojik (K2, K3, K10, K11, K7).

Psikolojimi rahatlatan şeyler yapmak (K5).

gibi ifadelerine yansımaktadır. Mülteciler, pandemi sürecinin olumsuz etkilerinden kurtulabilmek amacıyla psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Eğitsel İhtiyaç ve Beklentiler

Mülteciler eğitsel destek ve beklentilerini;

... eğitim her şeyi uzaktan yapmaya öğretti bunu daha geliştireceğim (K11).

...eğitim ilgili sorunlar yaşamak (K1).

Çevrimiçi online kursları takip ederek alanımdaki yeni şeyleri öğrenmek ... (K4).

Ders çalışarak ya da yabancı dil öğrenmek (K14).

Sınavlar, işler ... (K1).

ifadeleriyle belirtmektedir. Bu ifadeler, Suriyeli mültecilerin özellikle online eğitim sürecinden daha etkin bir şekilde yararlanabilme, ders çalışma ve sınava hazırlanma konusunda desteğe ihtiyaçları olduğunu göstermektedir.

Sosyal İhtiyaç ve Beklentiler

Suriyeli mülteciler, sosyal alandaki destek ve beklentilerini;

“Kısmen de olsa ve kurallara uyararak eski sosyal hayati dönmek ... (K17).

... sosyal olabilir (K14).

Sosyal ve ... (K15, K7).

ifadeleriyle dile getirmektedir. Mültecilerin eski sosyal hayatlarına özlem duydukları ve sosyal anlamda ihtiyaç ve beklentilerinin olduğu anlaşılmaktadır.

Tıbbi İhtiyaç ve Beklentiler

Son olarak Suriyeli mültecilerin tıbbi alanındaki destek ve beklentilerinin;

diyetsiyene gitmek (K8).

Var benim çoğum hata (Katarakt) her ay bir gözlük lazım ... (K12).

benzeri ifadelerle aktarıldığı anlaşılmaktadır. Mülteciler hem kendi sağlıkları hem de aile bireylerinin sağlıkları için tıbbi desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Covid-19'un Suriyeli mülteciler üzerindeki etkilerinin derinlemesine belirlenmesi amacıyla yürütülen bu araştırma, Suriyeli mültecilerin pandemi sürecinden farklı alanlarda etkilendiklerini göstermektedir. Mülteciler, pandemi nedeniyle ekonomik, psikolojik, eğitsel, sosyal ve tıbbi alanlarda çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Genel olarak mültecilerin pandemi sürecinde sağlık hizmetlerine ve geçim kaynaklarına erişimlerinin güçleştiği bilinmektedir (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs [UN OCHA], 2020). Türkiye'deki

Suriyeli mülteciler, pandemi döneminde ekonomik zorluklar yaşamaktadır (Akay-Ertürk, 2020). SGDD (2020) ve MUDEM (2020) tarafından yürütülen çalışmalardan da benzer bulgular elde edilmiştir. SGDD'nin (2020) 960'ı Suriyeli mülteci olmak üzere 1162 mülteciyle telefon görüşmesi şeklinde yürüttüğü araştırma sonucunda mültecilerin büyük bölümünün beslenme ve hijyen gereksinimlerini karşılamada güçlük yaşadığı, kiralarını, faturalarını ve temel ihtiyaç malzemelerini ödemekte zorlandıkları belirlenmiştir. Katılımcılar, pandemi sürecinin uzaması durumunda geçimlerinin sürdürülebilir olamayacağını belirtmiştir. Uzaktan eğitim hizmetlerinden yeterince faydalanamayan mülteciler, bunun nedeni olarak televizyon ve bilgisayar erişimi gibi teknik imkânların yetersizliğini bildirilmiştir. Görüşme yapılan⁴ katılımcılardan sağlık hizmetinden faydalanma ihtiyacı hissedenlerin büyük bir bölümü bu hizmetlere ulaşabildiklerini aktarmıştır. Öte yandan MUDEM'in (2020) çoğunluğu Suriyeli mültecilerden oluşan 385 mülteci hanesiyle yaptığı anket çalışmasına göre Covid-19 pandemi sürecinin, tüm mültecileri ve ev sahibi toplum üyelerini benzer şekilde etkilediği saptanmıştır. Bununla birlikte mülteci gruplar için pandemi öncesinde geçim kaynaklarına erişim imkânlarının sınırlı olması, yetersiz gelir ve iş olanakları ve temel ihtiyaçlara erişimde karşılaşılan zorluklar gibi nedenlerle özgül hassasiyetlerin olduğu görülmüştür. Mültecilerin % 91'i pandemiden ekonomik olarak etkilendiklerini bildirmiştir. Uzaktan eğitime erişim konusunda dil bariyeri, teknik ekipman eksikliği, ev ortamının eğitim için uygun olmaması ve uzaktan eğitim hakkında bilgi eksikliği gibi engellerin yaşandığı tespit edilmiştir. Katılımcıların % 48'i Covid-19 pandemi sürecinde hastane randevuları, ilaç temini, raporların yenilenmesi gibi sağlık hizmetlerine yönelik yapılan güncellemeler hakkında bilgileri olduğunu, %52'si ise yeterli bilgilerinin bulunmadığını ifade etmiştir. Relief International [RI] (2020) tarafından Türkiye'deki 879 Suriyeli mülteciyle yürütülen bir diğer çalışmada Suriyeli mültecilerin % 87'sinin hane halkı içindeki birinin pandemi

---

⁴ Görüşmeler SGDD çalışanları tarafından telefon yoluyla gerçekleştirilmiştir. Anket formları, sanal ortama aktarılmıştır. Telefon görüşmeleri, katılımcı rıza formunun ana dilde okunması ve katılımcının sözlü onayının alınması; anketlerin katılımcıların ana dilinde olması; anket içeriğinin ve çalışmanın amacının, anket içerisindeki demografik soruların ve Likert ölçeğinin katılımcıya açıklanması şeklinde yapılmıştır.

nedeniyle işini kaybettiğini bildirdiği, % 71'inin sağlık hizmetlerine erişemediği, % 81'inin ise karşılanması gereken acil ihtiyaçlarının bulunduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre Suriyeli mülteciler, Covid-19'a karşı gerekli önlemleri almakta ve özen göstermektedir. Bu kapsamda evde kalma, hijyene dikkat etme ve sosyal mesafeyi koruma gibi tedbirler alınmaktadır. SGDD'nin (2020) araştırma sonuçlarına göre de mültecilerin büyük bir bölümü COVID-19'dan korunmak için gerekli önlemleri aldıklarını düşünmektedir. Benzer şekilde katılımcıların büyük çoğunluğu evden nadiren çıkmaktadır. MUDEM'in (2020) yürüttüğü araştırmaya göre mültecilerin maske kullanımı, sosyal mesafe ve hijyen yöntemleri hakkında farkındalık oranlarının oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. İşe devam eden mültecilerin işyerlerinde çoğunlukla maske ve dezenfektan kullanımı ve sosyal mesafeyi korumaya yönelik önlemler aldıkları belirlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen bir başka sonuca göre Covid-19 pandemisi nedeniyle Suriyeli mülteciler, yaşadıkları sorunlar karşısında ekonomik, psikolojik, eğitsel, sosyal ve tıbbi alanlarda çeşitli desteklere ihtiyaç duymaktadır. RI (2020) tarafından yapılan araştırmaya göre Suriyeli mültecilerin pandemi sürecinde en sık dile getirdiği ihtiyaçlar, sağlık hizmetlerine, gıda ve hijyen malzemelerine erişim şeklindedir. MUDEM'in (2020) ulaştığı sonuçlara göre mültecilerin % 90'ı yeterli gıdaya, %39'u barınma olanaklarına, %30'u gerekli enerji kaynaklarına, %28'i hijyenik materyale, %17'si minimum sağlık koşullarına ve %10'u eğitim ve giyeceğe erişim konusunda engellerle karşılaşmaktadır. Bu engellerin ortadan kaldırılarak uygun bir şekilde destek hizmetlerinin sunulması, pandemi sürecinin toplumsal olarak daha sağlıklı bir şekilde atlatılmasına katkı sağlayacaktır. Mevcut araştırma sonucuna göre mülteciler Covid-19 pandemisinden sosyal ve psikolojik olarak da etkilenmekte ve bu alanlarda desteğe ihtiyaç duymaktadır. MUDEM'in (2020) çalışmasında, sosyal mesafe nedeniyle mültecilerin sosyal uyumunu destekleyen en önemli unsur olarak ev sahibi toplumla etkileşimin oldukça azalmasının olumsuz sonuçlara yol açabileceği aktarılmaktadır. Nitekim Sirkeci vd.'nin (2020) belirttiği gibi pandemi nedeniyle toplumlarda yabancı ve göçmen düşmanlığı artabilmektedir. Yabancı düşmanlığının artmasıyla birlikte hiç kapanmayacak şekilde bir sosyal mesafenin oluşması, önemli bir risk olarak değerlendirilmektedir. Hassas ve kırılgan bir şekilde yürütülen sosyal uyum

sürecinin Covid-19 pandemisi nedeniyle sekteye uğramaması için çeşitli önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu kapsamda mültecilere sosyal ve psikolojik desteklerin sunulması önem taşımakla birlikte, toplumda mültecilere yönelik yanlış bilgi aktarımının önüne geçilmesine ve ev sahibi toplumda da pandeminin sosyal ve psikolojik etkilerini hafifletmek adına çeşitli çalışmaların yürütülmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırmada, önceki araştırmaların (örn. MUDEM, 2020; RI, 2020; SDGG, 2020) bulgularıyla tutarlı olarak Suriyeli mültecilerin pandemi sürecinde özellikle ekonomik, tıbbi ve eğitsel alanlarda çeşitli sorunlar yaşadıkları ve bu alanlarda ihtiyaç ve beklentilerinin olduğu saptanmıştır. Bunlara ek olarak mevcut araştırmada Suriyeli mültecilerin sosyal ve psikolojik alanlarda da sorunlar yaşadıkları ve çeşitli ihtiyaç ve beklentilerinin olduğu belirlenmiştir. Pandemi sürecinin etkin bir şekilde yönetilebilmesi için toplumdaki dezavantajlı kesimlerin de ihtiyaçlarının dikkatli bir şekilde belirlenerek karşılanması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda Suriyeli mültecilere yönelik sosyal destek çalışmaları artırılabilir. Mültecilerin yaşadıkları psikolojik sorunlar karşısında destek alabilecekleri kurumlar belirlenerek bu konuda kendilerine bilgi verilebilir. Özellikle pandemi sürecinde online psikolojik destek mekanizmaları hayata geçirilebilir. Ev sahibi toplum üyeleri için bu tarz destekler sunulurken mülteciler genelde ihmal edilebilmektedir. Mültecilerin ihtiyaç duyduklarında psikolojik destek alabilecekleri online hizmetler devreye sokulabilir. Bu amaçla ruh sağlığı çalışanlarından çeşitli ekipler oluşturulabilir. Bu ekiplerde Türkçe bilmeyen mültecilere de hizmet sunulabilmesi için Arap ruh sağlığı çalışanlarının yer almasına veya en azından tercümanların bulunmasına dikkat edilebilir.

Bu çalışmanın sonuçları değerlendirilirken sınırlılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmaya katılan Suriyeli mülteciler, Türkçe bilen mültecilerdir. Dolayısıyla dil engelini büyük ölçüde aşmış olmaları, pandemi sürecinde yaşadıkları sorunların da dil engeli yaşayan mültecilerden farklı olmasına neden olabilir. Çalışma küçük bir grupla yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar benzer özelliklere sahip mülteci gruplarına aktarılabilir. Daha kapsamlı araştırmalar yapılarak pandemi sürecinin mülteciler üzerindeki etkilerine ışık tutulabilir.

Kaynakça

- Akay-Ertürk, S. (2020). Koronavirüs salgınının Türkiye'deki Suriyelilere etkileri üzerine ilk izlenimler. *Göç Dergisi*, 7(1), 121-146.
<https://doi.org/10.33182/gd.v7i1.691>
- Başpınar, A., Yukarıkır, N., & Bahar-Özvarış, Ş. (2020). *Mülteciler ve göçmenler için COVID-19 salgını hazırlık, önleme ve kontrolü*.
<https://www.istabip.org.tr/5876-multeciler-ve-gocmenler-icin-covid-19-salgini-hazirlik-onleme-ve-kontrolu.html>, Erişim Tarihi: 08.08.2020.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Sage Publications.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. (S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli, Çev.). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898.
<https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m>
- Cihangir, F. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler'in hukuki statüsü üzerine bir çalışma*. Akademik Perspektif.
<http://akademikperspektif.com/2015/02/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-statusu-uzerine-bircalisma/>, Erişim Tarihi: 08.08.2020.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Sage Publications.
- Çaman, Ö. & Özay, B. (2020). *COVID19'un göçmen ve mültecilere etkisi*. UN SDSN Türkiye.
http://unsdsn.boun.edu.tr/covid19un_gocmen_ve_multecilere_etkisi/
Erişim Tarihi: 08.08.2020.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). *Geçici koruma*.
<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim Tarihi: 05.08.2020.
- International Labour Organization (2020). *COVID-19 küresel salgınında göçmen işçileri korumak: Politika belirleyiciler ve Ortaklar için tavsiyeler*. <https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro->

- geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_745357.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2020.
- Karabulut, E. & Aker, T. (2020). *COVID-19 ve mülteciler*. Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma ve Afet Çalışma Birimi. <https://www.psikiyatri.org.tr/uploadFiles/293202013329-multeciCOVID.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2020.
- Kırkayak Kültür (2020). *Dom toplumu ve yerinden edilmiş Suriyeli Dom toplulukları Ortadoğu ülkelerinde COVID-19 salgını riski altında*. <http://www.kirkayak.org/wp-content/uploads/2020/04/KK-Dom-Toplumu-Corona-Raporu.pdf>, Erişim Tarihi: 05.08.2020.
- Kösesoy, E. (2020). *Dezavantajlı grupların salgın hastalıklarla mücadelesi: Mülteciler ve sığınmacılar özelinde hukuki bir değerlendirme*. LEXPERA. <https://blog.lexpera.com.tr/dezavantajli-grupların-salgin-hastalıklarla-mucadelesi-multeciler-ve-siginmacilar-ozelinde-hukuki-bir-degerlendirme/>, Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage Publications.
- Merriam, S. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey- Bass Publications.
- Morgan, W. (2020). *Genetics is not why more BAME people die of coronavirus: Structural racism is*. The Guardian. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/jun/04/genetics-bame-people-die-coronavirus-structural-racism>, Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- Mülteci Destek Derneği (2020). *COVID-19 krizi sürecinde Türkiye'deki mültecilerin durum analizi*. <http://www.mudem.org/wp-content/uploads/2020/05/MUDEM-COVID-19-Krizi-S%C3%BCrecinde-T%C3%BCrkiyedeki-M%C3%BCltecilerin-Durum-Analizi.pdf>, Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- Özdemir, F., & Öner-Özkan, B. (2016). Türkiye'de sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri. *Nesne Psikolojisi Dergisi*, 4(8), 227-244.

- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev.). Pegem Akademi.
- Relief International (2020). *Impact of the COVID-19 Outbreak on Syrian Refugees in Turkey*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/76504.pdf>, Erişim Tarihi: 09.08.2020.
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (2020). *COVID-19 salgınının Türkiye’de mülteciler üzerindeki etkilerinin sektörel analizi*. UNHCR. <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/76640>, Erişim Tarihi: 06.08.2020.
- Sirkeci, İ., Özerim, M. G. & Bilecen, T. (2020). Editörden: KOVID-19’un uluslararası hareketlilik ve göçmenliğe ilişkin etkisi üzerine. *Göç Dergisi*, 7(1), 1-8. <https://doi.org/10.33182/gd.v7i1.688>
- Sirkeci İ., & Yüceşahin, M. M. (2020). Coronavirus and migration: Analysis of human mobility and the spread of COVID-19. *Migration Letters*, 17(2), 379-398. <https://doi.org/10.33182/ml.v17i2.935>
- Tanyaş, B. (2014). Nitel araştırma yöntemlerine giriş: Genel ilkeler ve psikolojideki uygulamaları. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5, 25-38.
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (2020). *Global Humanitarian Response Plan COVID-19*. <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/Global-Humanitarian-Response-Plan-COVID-19.pdf>, Erişim Tarihi: 08.08.2020.
- United Nations International Children's Emergency Fund (2020). *COVID-19 pandemic could devastate refugee, migrant and internally displaced populations without urgent international action* <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n%C3%BCItenleri/acilen-uluslararası-tedbirler-,al%C4%B1mazsa-covid-19-salg%C4%B1n%C4%B1-m%C3%BCIteciler-g%C3%B6%C3%A7menler-ve>, Erişim Tarihi:06.08.2020.
- Valdes, A. (2020). *Coronavirus: BAME deaths urgently need to be understood, including any potential genetic component*. The Conversation. <https://theconversation.com/coronavirus-bame-deaths->

urgently-need-to-be-understood-including-any-potential-genetic-
component-138400, Erişim Tarihi: 07.08.2020.

World Health Organization (2020a). *Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV)*. [https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)](https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov)), Erişim Tarihi: 06.08.2020.

World Health Organization (2020b). *WHO Coronavirus disease (COVID-19) dashboard*. <https://covid19.who.int/>, Erişim Tarihi: 06.08.2020.

World Health Organization (2020c). *Kamp dışı ortamlardaki mülteci ve göçmenler için coronavirüs hastalığına (COVID-19) karşı hazırlıklılık, önleme ve control*. UNHCR. <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/75773>. Erişim Tarihi: 08.08.2020.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Tarih ve Sayı: 11/11/2020-148527

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :74555795-050.01.04-
Konu :2020-140 sayılı Etik Kurul Onayı

Sayın Arş. Gör. Faruk BOZDAĞ

İlgi :15.09.2020 tarihli proje başvurunuz.

Yürüttüğünüzü üstlendiğiniz "*COVID-19'un Suriyeli Mülteciler Üzerindeki Etkileri*" başlıklı "*Öğretim Üyesi Araştırması*" başvurunuz etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

COVID-19 salgının Ülkemizde yayılması nedeniyle, Kurulumuz 06.10.2020 tarihinde on-line platformda gerçekleştirilen toplantısında yapılan değerlendirmeler sonucunda; elektronik belge sistemi (EBYS) ile uygunluğu bildirilen yazının ilgili makamlarca "*Etik Kurul Onayı*" yerine geçen belge olarak değerlendirilmesi hususunda;

Gereği için bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ
Başkan

ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ (Başkan)
Prof. Dr. Fatma Yasemin KUTLU (Bşk. Yrd.)
Prof. Dr. Mehmet AÇIKALIN (Bşk. Yrd.)
Prof. Dr. Neşe KOCABAŞOĞLU
Prof. Dr. Hülya AŞKIN BALCI
Doç. Dr. Hanife Banu ATAMAN YANCI
Doç. Dr. Sevdâ KÜÇÜK

10/11/2020 V.Haz.Kont.İş. : C.SÖNMEZTÜRK

Doğrulamak için:<http://dogrulama.istanbulc.edu.tr/enVision.sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BENFFPALK>

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Canan SÖNMEZTÜRK

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü, 34320 Avcılar-İstanbul
Tel : 0212 404 03 00
Elektronik Ağ : www.istanbulc.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.